

Első olasz–magyar könyvtáros találkozó

Elő- és utóhangok egy konferencia kapcsán

A Magyarországi Olasz Kultúrintézet és az Országos Széchényi Könyvtár közös szervezésében 2000. november 9–11-e között az olasz–magyar kultúrkapcsolatok történetében eddig egyedülálló rendezvényre került sor. A cím: „Első olasz–magyar könyvtáros találkozó” első pillantásra talán félreértésekre is okot adhat: szűk szakmai fórumra enged következtetni. Az alcím: „Az olaszországi hungarika- és a magyarországi italianisztika-kutatás lehetőségei és nehézségei” már tágítani látszik a konferencia tematikáját. A szervezők elsődleges kettős célkitűzésének helyességét azonban: könyvtári dokumentumokon, a könyvtáros szakma szemszögéből vizsgálva bemutatni a két ország közel ezeréves, gyakorlatilag folyamatos történelmi és kulturális kapcsolatainak legalább egy részét, valójában csak a már lezajlott konferencia hitelesítette.

A rendezvény maga tartalmilag szigorúan két egymásra épülő, a gyakorlatban azonban mégis magától értetődő módon két markánsan elkülönített részből állt. A széles publikum számára meghirdetett program csakis annyiban tartalmazott könyvtári/könyvtárosi szempontból ítélve szakmai kérdéseket, amennyiben az az értelemszerűen hungarika- illetve italianisztika-kutatással foglalkozó érdeklődőket, egyetemi hallgatókat, *doctorandus*okat, kezdő, aktív és már nagy rutinnal bíró témaorientált szakembereket a kutatott vagy kutatandó anyagban való jobb és könnyebb eligazodásban segítheti. A konferenciának ugyanez, a nagyközönség számára meghirdetett része a könyvtáros kollégák szempontjából olyan területekre hívhatta fel a figyelmet, amelyek az általános, napi gyakorlatban értelemszerűen ritkábban fordulnak elő. Hallottunk olyan előadásokat is, amelyek természetesen más-más szempontból ugyan, de mind a kutatók, mind a könyvtárosok számára különösen érdekesek és értékesek voltak. Gondolok itt pl. az olasz könyvtárak anyagát összefogó számítógépes hálózat, az úgynevezett „nemzeti háló” működésének bemutatására. A zártkörű megbeszéléseken a szervezők és az olasz partnerek az előkészítő fázisokban már vázolt szakmai kérdéseket vitatták meg, majd az eredményeket egy kölcsönös együttműködési megállapodás aláírásával rögzítették. Minderről a lap következő számában szeretnék részletesebb tájékoztatással szolgálni.

A konferencia előzményeihez tartozik, hogy az Országos Széchényi Könyvtár közel egy éve vette fel a hivatalos kapcsolatot a Magyarországi Olasz Kultúrintézettel és Giovan Battista Verderame úrral, az Olasz Köztársaság Magyarországon akk-

reditált nagykövetével. A kapcsolatfelvétel célja az volt, hogy a két kultúra közötti mintegy ezer évet felölelő kapcsolatok szinte megszakítatlan kontinuitására tekintettel természetesen együttműködési szándékunkat fejezzük ki az Olasz Kultúrintézetnek, és ugyanakkor segítségükkel a két ország között 1999-ben aláírt kulturális államközi egyezmény keretein belül kölcsönösen hatékonyabb kutatási lehetőségeket teremthessünk a Magyarországon fellelhető itáliai, illetve az Olaszországban fellelhető magyar patriotika anyag feltárásához. A két intézmény, az Országos Széchényi Könyvtár és az Olasz Kultúrintézet között az együttműködés folyamatos. Az elmúlt évben több kisebb közös rendezvényünk volt, illetve kölcsönös tanácsadással segítettük egymás munkáját. A kutatási feltételek javítására irányuló kérésünket mind a nagykövet úr, mind Giorgio Pressburger úr, az Istituto Italiano di Cultura jelenlegi igazgatója és egyben az Olasz Köztársaság magyarországi kultúrattaséja jogosnak és méltányosnak ítélték, magukra vállalván annak a mi megkeresésünk mellékelésével a megfelelő olasz minisztériumi fórumokhoz való továbbbítását.

Kérésünk lényege vázlatosan: realitásként kezelendő, hogy Olaszországban lényegesen nagyobb mennyiségű még feltárára váró hungarika anyag van, mint megfordítva, de tapasztalataink szerint olasz kutatópartnereink sokkal kevésbé tájékozottak a magyarországi italianisztika-kutatás lehetőségeit illetően. Ezért amennyiben ezen a téren bármilyen minőségi javításra törekszünk, alapvető kötelességünk, hogy a fentebb említettekről tényszerű tájékoztatással szolgáljunk. Ennek érdekében javaslatot tettünk egy évente megrendezendő, minden alkalommal más-más tudományterületre koncentrálnó konferenciasorozat beindítására. Mindebben a könyvtárosoknak akár mint információ- és adatszolgáltatóknak, akár mint ezek feldolgozóinak, de legelső helyen mint forráskutatóknak is óriási szerepük van. E sorozat első, bemutatkozó rendezvényére került sor november 9–11-e között.

Az olasz partnerek kiválasztásánál a következő szempontokat igyekeztünk szem előtt tartani és érvényesíteni: amennyiben lehetőség van rá, a konferencián legyen jelen az adott keretek között döntési joggal bíró felelős minisztériumi szakemberek. Javaslatunk és az olasz kultuszminisztérium javaslata alapján legalább 3-4 vezetői szintű szakember és/vagy rangos kutató a legnagyobb magyar anyagot birtokló itáliai állami könyvtárakból és ugyancsak egy vezető szakember az Olaszországi könyvtárak egységesített nemzeti adatbázisát gondozó intézményből (ICCU).

Magyar részről a szervező nemzeti könyvtár, illetve az OSZK-val együttműködési szerződést kötött intézmények mutatkoztak be. A kölcsönös e-mail- és fax-váltások, a telefonon történő gyors pontosítások és egyeztetések után végül kialakult az első olasz–magyar könyvtáros találkozó programja.

Külön köszönet illeti Giorgio Pressburger igazgató urat, akinek aktív és hatékony közreműködése következtében Itáliából minden, a jövőbeni együttműködés szempontjából fontos szerepet betöltő vendég megérkezett. Ugyancsak köszönet illeti az Olasz Kultúrintézetet azért az anyagi áldozatvállalásért, amellyel a konferencia megrendezéséhez hozzájárult.

Elsősorban pedig köszönet illeti az olasz kultuszminisztériumot, amely kérésünknek prioritást adott, az általunk felvetett problémákkal kapcsolatban munkatársai részletekbe menően kidolgozott programjavaslattal, legfelsőbb szintű vezetője pedig egy esetleges megállapodást illetően aláírási joggal érkezett.

Mindezek tudatában igyekeztünk a konferenciának minél szélesebb hallgatói fórumot biztosítani. A könyvtárostársadalom és az összes Magyarországon működő olasz tanszék értesítése mellett megpróbáltuk elérni, hogy összegyűjtsük és meghívjuk a Magyarországon bármilyen szempontból italianisztikával foglalkozó kutatókat és szakembereket. Ez azt jelentette, hogy minden potenciálisan szóba jöhető egyetemi tanszékkel, akadémiai intézettel és közgyűjteménnyel kapcsolatot kellett teremtenünk és tartanunk. Körleveleket küldtünk ki elektronikus levelezőlistákon, szórólapokat tettünk szakfolyóiratokba, meghívók készültek, értesítettük a sajtót stb. Utólag mondhatom: mindössze 5 hét leforgása alatt (a konferencia konkrét megszervezésére ennyi idő állt rendelkezésre) mindez nem volt könnyű feladat.

Utólag már talán azt is elmondhatom, hogy – mindent egybevetve – sikerült. A közönség élvezte az előadásokat, aláírtuk az együttműködési megállapodást, gyakorlatilag minden napos telefonos kérések érkeznek hozzánk a konferencián elhangzott előadásokkal kapcsolatban, vendégeink pedig egy maximálisan felkészült, európai szinten dolgozó intézmény és annak társintézményei képével tértek haza.

A konferencia teljes anyagának kiadását ugyancsak az Olasz Kultúrintézet vállalta magára.

Jelen beszámolóom akaratlanul is egy, ugyanerről a rendezvényről korábban készített előzetes írásomat idézi fel bennem, mégpedig olyan elemi erővel, hogy nem is tudok szabadulni a hatása alól. A cikket az Olasz Kultúrintézet „Italia” című lapja számára kérték tőlem. Még mindennek előtte voltunk, csak a programot ismertem. Mindabból, amit leírtam, valami olyasmi kerekedett ki, ami nemzetekre való tekintet nélkül semmi másról nem szól, mint arról, hogy ha nem lettek volna gondolkodók, ha nem lettek volna olyanok, akik a gondolatokat bármilyen formában papírra vetik, ha nem lettek volna kódexmásolók, metszők, nyomdászok, akkor nem lennének könyvek, ha nem lettek volna mecénások, művelt és gazdag emberek, akik írókat tartottak el és könyveket gyűjtöttek, akkor nem lettek volna könyvtárak, s ha nem lettek volna e könyvtáraknak gondos és elhivatott őrzői és rendszerezői, akkor nem lettek volna és ma sem lennének könyvtárosok sem.

A konferencia beköszöntőjében Giorgio Pressburger többek között a következőket mondta: „Nemcsak ennyien vagyunk ebben a teremben. Velünk vannak mindazok, akik az évezredek során az emberi civilizációért bármit is tettek.”

Németh Gabriella

Szakmai rendezvény a Vocalról

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciója idei utolsó rendezvényének Debrecen adott otthont. 2000. november 8-án a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára Zeneműtárának előadóterme majdnem kicsinek bizonyult, olyan sok kolléga és – szemmel láthatóan – leendő kolléga volt kíváncsi a szakmai témára, vagyis a Vocalról szóló tájékoztatásra, s nemkülönben a két előadóra: dr. Bakonyi Gézára és dr. Koltay Klárára.

Bakonyi Géza ismertette azokat az okokat és célszerűségeket, amelyek az osztott katalogizálási rendszerek kialakítását eredményezték, s amelyek megvalósulása nyomán közös katalógus jöhet létre. Lényeges szempont, hogy mindazon könyvtárak, amelyek komoly erőfeszítések után jutnak hozzá egy integrált könyvtári rendszerhez, azt minél előbb szeretnék működtetni. Ennek elsődleges feltétele, hogy rekordok legyenek a rendszerben. Magától értetődően csábító és kifizetődő, ha ezeket a rekordokat más könyvtárak állományából tölthetik át saját rendszerükbe. Ez az egyik motívációja mindenfajta közös katalogizálási munkának.

A Corvina integrált könyvtári rendszert (amelyet évekkkel ezelőtt Voyagerként ismertünk) két nagy egyetem központi könyvtára vásárolta meg elsőként, illetve elsők között: a József Attila Tudományegyetem Központi Könyvtára és a Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára. Az ő szövetségükből alakult ki a Vocal néven ismertté vált közös katalógus. Működési elve az, hogy a ma már 21 tagkönyvtár saját elvei és gyakorlata szerint építhesse tovább saját adatbázisát, s ezzel egy időben a központi adatbázist is gyarapítsa – annak szabályai és elvei szerint –, élvezve ugyanakkor a nagy központi adatbázis minden előnyét. A résztvevő könyvtárak mindegyike saját számítógépes rendszerében katalogizál, a kész rekordok mentése egyrészt a saját adatbázisba, másrészt a közös adatbázisba történik.

A Vocal on-line adatbázis címe: <http://vocal.lib.klte.hu>. Ennek nyitólapján a Szabályzatra kattintva megtalálhatók a Vocal rendszer célja, alapelvei, az adatbázis jellemzői, valamint a rendszer munkafolyamatainak összefoglalása.*

A Keresésre kattintva három – egymással összefüggő – adatbázisban kereshetünk. A rendszerben feldolgozott **kiadványok** tételeit keresés vagy böngészés segítségével, a kiadványokhoz rendelt **tárgyszavak** adatbázisát a Tárgyszó indexre kattintva érjük el. Lényeges menüpont a **könyvtárközi kölcsönzés**, amely részletes útmutatót ad a könyvtárközi kölcsönzés elektronikus lebonyolításához.

Bakonyi Géza bemutatta, hogyan érjük el a kiadványok tételeit. A Vocal közös adatbázis jelenleg 750 ezer rekordot tartalmaz. A bemutatóból is kiderült, hogy

* Nem tartozik a szakmai rendezvényről szóló ismertetéshez, de az adatbázis építésének szabályzata véleményem szerint további finomításokat, javításokat kíván, figyelembe véve nem csupán a jelenleg érvényben levő magyar könyvtári és bibliográfiai szabványokat, hanem a már elkészült és a készülöben levő Könyvtári szabályzatokat is: Bibliográfiai leírás. Kartográfiai dokumentumok, – Elektronikus dokumentumok, – Időszaki kiadványok.

nem ritka az az eset, amikor egy kiadványról több rekord van az adatbázisban, eltérő, az esetek egy részében csupán kis mértékben eltérő adattartalommal.

Példaként álljon itt ugyanarról a kiadványról két, egymástól néhány adatban eltérő rekord:

Szerző: **Bandello, Matteo**
Cím: **A pajzán griffmadár : Válogatott novellák / Matteo Bandello ; [ford. Barna Imre ... et al.] ; [vál., az utószót és a jegyz. írta Herczeg Gyula] ; [ill. Szántó Piroska]**
Megjegyzés: **A ford. a Tutte le opere di Matteo Bandello (Milano : Mondadori, 1935) c. kiadás alapján készült.**
Megjelenés: **Bp. : Európa, 1979.**
Egyéb név: **Herczeg Gyula (1920-), Szántó Piroska (1913-1998)**
lelőhely: **Miskolci Egyetem Központi Könyvtára**

Szerző: **Bandello, Matteo**
Cím: **A pajzán griffmadár : Válogatott novellák / Matteo Bandello ; [fordította Barna Imre ... et al.] ; [válogatta, az utószót és a jegyzeteket írta Herczeg Gyula] ; [illusztrálta Szántó Piroska]**
Megjegyzés: **A fordítás a Tutte le opere di Matteo Bandello (Milano : Mondadori, 1935) c. kiadás alapján készült**
Megjelenés: **Budapest : Európa, 1979 (Gyoma : Kner Ny.)**
Egyéb név: **Herczeg Gyula (1920-1995), Barna Imre (1951-) (író, műfordító), Benyhe János (1926-), Kotzián Tamás, Romhányi Ágnes, Szántó Piroska (1913-1998) (festőművész)**
lelőhely: **Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár**

A hagyományos leíró katalógus- vagy lelőhelykatalógus elveit korai lenne számon kérni egy közösen épített számítógépes katalógustól, tehát tudomásul kell venni a duplum rekordok jelenlegi létét, ugyanakkor bízva abban, hogy az ezeket ellenőrző (kiszűrő) szoftver fejlesztése javítani fog a helyzetet.

Koltay Klára előadásában a Vocal rendszer két fontos eleméről hallhattunk. Bemutatta a tárgyszóadatbázist, ismertetve és példákkal illusztrálva a Vocal tárgyszavazási rendszerét, amelynek alapját a Library of Congress tárgyszavainak fordítása képezi. Maga a tárgyszóadatbázis kísérleti fázisban van, folyamatosan bővül, kialakítása és fejlesztése komoly szakmai feladat.

Országszerte működő rendszer viszont az ODR, az **Országos Dokumentumel-látó Rendszer** (<http://odr.lib.klte.hu>). Ez, mint ahogy az útmutatóban olvasható:

„... a VOCAL könyvtárak és a Könyvtárellátó Kht. együttműködésével jött létre azzal a céllal, hogy a könyvtárközi kölcsönzések közvetlen, célzott irányításában nyújtson segítséget. Az adatbázis a VOCAL könyvtárak bibliográfiai adatállományán a 21 VOCAL könyvtár teljes elektronikus lelőhelykészletén túl az ODR tagkönyvtárak magyar dokumentumállományáról ad tájékoztatást. A nem VOCAL-tag ODR tagkönyvtárak lelőhelyadatai jelenleg csak az 1999-től ODR célokra vásárolt állományukat reprezentálják.”

A könyvtárközi kölcsönzést megkönnyítő és meggyorsító rendszert az Országos Széchényi Könyvtár is használja, az ODR működésének kezdetétől fogva. Kürti Lászlóné osztályvezető véleménye szerint az OSZK 1999-ben a külföldről kölcsönzött dokumentumok felét elektronikus kölcsönzéssel, az ODR rendszert használva kapta meg.

A számítógépes könyvtárközi kölcsönzés iránt nagy volt az érdeklődés, részben hozzászólások formájában, de a szünetben is többen érdeklődtek iránta, jelezték csatlakozási szándékukat.

Az előadásokat és a hozzászólásokat ebédszünet követte, a többség számára ez a helyben biztosított büfé melletti további szakmai eszmecsere-t jelentette.

Vendéglátóink a délutáni programot úgy szervezték meg, hogy az kinek-kinek kielégítesse érdeklődését. A könyvtár különböző részlegei várták a kollégákat szakmai ismertetésekkel, bemutatókkal. Külön köszönet ezért is, valamint az egész rendezvény megszervezéséért dr. Koltay Klára főigazgató-helyettesnek és dr. Berényi Ernőné osztályvezető-helyettesnek.

A Bibliográfiai Szekció tagjai e szakmai rendezvényt összekötötték az évenként esedékes taggyűléssel, ahol a szekció elnöke röviden szót ejtett az ez évi program sikeres megvalósulásáról (azért csak röviden, mert a tagság az évi 2-3 körlevél útján értesül a fontosabb eseményekről). Szó volt a jövő évi tervekről is, ezek között kiemelt helyen szerepel egy olyan szakmai rendezvény, amelyen – reményeink szerint – a Petőfi Irodalmi Múzeum bibliográfiai tevékenysége lesz a téma. A szekció ellenőrző bizottságának elnöke, Kégli Ferenc – szintén röviden – beszámolt a szekció munkájának, pénzügyi nyilvántartásainak ellenőrzéséről; nagy örömünkre az ellenőrző bizottság mindent rendben talált.

Végző konklúzióként megállapítottuk, hogy jól sikerült rendezvényen vettünk részt. Jól éreztük magunkat (e sorok írója – lévén debreceni – különösen), és igaz, hogy csak a villamosról, de láthattuk, hogyan szépül folyamatosan Debrecen, s ismét gazdagítottuk szakmai ismereteinket.

Nagy Anikó

Mű és illusztráció

Gyermek- és ifjúsági írók 16. szekszárdi tanácskozása

Programok, események

A tanácskozás színhelyén, a szekszárdi Művészetek Házában *Baky Péter* festőművész nyitotta meg a kortárs magyar illusztrációt reprezentáló kiállítást, s ezzel a tanácskozás is kezdetét vette. A 16. konferencia témája elsősorban a gyermekkönyvek és illusztrációik kapcsolata volt.

Az Írószövetség nevében *Tüskés Tibor* köszöntötte a jelenlevő képzőművészeket, írókat, műfordítókat, kiadókat és könyvtárosokat. Expozéjában elindított néhány gondolatot mű és illusztráció találkozásának lehetőségeiről. A vérbeli vitaindító előadást *Sárkány Győző*, a Magyar Illusztrátorok Társaságának elnöke tartotta, hat pontba sűrítve a megtárgyalandó témaköröket: hagyomány, eredetiség, mű és illusztráció találkozása, szerzői jog, szakmai képzés, szakmai elismerés. A Frankfurti Könyvvásár tapasztalataival fűszerezett előadást *Rényi Krisztina* illusztrátor referátuma egészítette ki a nemzetközi Andersen- és IBBY-díjas illusztrátorok képi

világának bemutatásával. *G. Papp Katalin* irodalomtörténész a „Képversek a gyermekköltészetben” címmel egy divatossá vált műfaj sajátosságain elmélkedett. Az elhangzottak nyomán fellángolt a vita, és a hangos gondolkodás este, vacsora közben sem csendesült. A Szálkai Művésztelep megtekintése meglepetéssel szolgált: ritka magyar sikertörténet, amikor egy magánember a bozótosból fiatal művészcsoporthoz által igénybe vehető alkotótáborot épít, ráadásul egy természeti szépségekben gazdag faluban. A művésztelepet megálmodója és létrehozója, *Decsi Kiss János* képzőművész–újságíró mutatta be.

A második, általam vezetett vitanapon összefoglaltam a felmerült témákat. Korreferátumként elmondtam a közművelődési gyermekkönyvtárosok tapasztalatait, véleményét. Ezt követte *Borbély Sándor* irodalomtörténész előadása, amely illusztrációtörténeti eszmefuttatással kezdődött, de valójában író és illusztrátor, a kétféle alkotó és a kétféle alkotás viszonyát boncolgatta. *Rigó Béla* író–szerkesztő a konzumkultúra és a vizualitás viszonyáról szellemesen, de a realitásokat hangsúlyozva beszélt. *Komáromi Gabriella* irodalomtörténész, a magyar gyermekirodalom-történet legmélyebb ismerője a magyar illusztrációtörténet két nagy korszakára (századforduló és a 60–80-as évek) koncentrált, és a mai kiemelkedő alkotópárosok munkáinak sorsán keresztül az érték és eladhatóság kérdéséről folytatta Rigó Béla gondolatmenetét. A vitában hozzászólt *Szávai Ilona*, a Pont Kiadó szerkesztője és *Nógrádi Gábor* író–kiadó is.

A vitát és a konferenciát az 50 éves Móra kiadó köszöntése zárta. *Cs. Tóth János* igazgató stílusosan, példamesével érzékeltetett párhuzamot az ember életének szakaszai és a kiadó történetének korszakai között. Végül bemutatta a kiadó új elképzeléseit megvalósító kiadványokat.

A konferenciát a házigazda, *Elekes Eduárdné*, az Illyés Gyula Megyei Könyvtár igazgatója zárta.

Vitapontok

Szeretném összegezve és tematikusan sűrítve közreadni a konferencián felvett legfontosabb gondolatokat.

1. A gyermek és az illusztráció

Kezdetben vala a kép... A képírás, a barlangrajz, a Biblia Pauperum „előképei” a betűnek, a történetnek, az elvontabb gondolkodásnak. Lélektani közhely, hogy az ember vizuálisan érzékel leghamarabb és a legtöbb információt környezetéből. Mint Rigó Béla mondotta, állati létünk folytán a képeket előbb értjük meg, a vizuális információ erősebben hat. Amit a nyelvben teszünk, azt magunkban lefordítjuk vizualitásra.

A vizuális gondolkodás, a szimbolikus ábrázolás a gyermekrajzok általános jellemzője iskolás korig. A gyermekrajzok mégsem műalkotások. A gyerekeknek nincs tudatos ízlésük, ezt jól mutatja a különbség: milyen képeket szeretnek a könyvben, és milyeneket rajzolnak ők. A képi világ, amellyel a gyermek először találkozik, szinte „archetípusként” vésődik bele épülő világába, nehezen szabadul ettől a hatástól autonóm felnőttként is. Ez az illusztrátorok felelőssége.

Magam arról beszéltem, hogy gyermekkönyvek esetében a művésziség az illusztrációnak nem az egyetlen kritériuma. A gyerek rendkívüliség- és illúzióigényét sok esetben nem lehet csak a művésznek az ön kifejezésével, autonóm alkotásával kielégíteni. Figyelembe kell venni az ő világukat is. Példám a Gyulai Líviusz illusztrálta Preussler meseregény, a Krabat a Fekete malomban, amelynek képei, minden művészi értékük ellenére, komorságukkal eltanácsolják a gyermekolvasót a könyv olvasásától. Pedig ezek a képek magas színvonalat képviselnek, egy kiállításnak az ékességei lehetnének. Csak éppen nem a gyerekek világa ez – értett egyet velem Rigó Béla. Több más példa is elhangzott: Békés Pál legutóbbi, Félőlény c. könyve, amelynek címlapja ráadásul nem is képvisel magas színvonalat. (Vajon az író nálunk miért nem szólhat bele könyvének illusztrálásába? – vetődik fel az újabb kérdés.) Talán a gyermekkönyv-illusztrálásnak hídnak kellene lennie a gyermek ízlése és a művészi ízlés között.

2. Illusztráció és megjelenítés

Az illusztráció témája az irodalmi mű egy-egy csomópontja: külső vagy belső fordulat, drámai vagy érdekes helyzet, hangulat, reflexió, amely többféleképpen elgondolható. Tüskés Tibor Babits egyik tanulmánya nyomán vontam meg a párhuzamot: az illusztráció hasonló az előadó-művészethez: mű és előadás, mű és illusztráció két művészet találkozása. Megfogalmazásában három változata van. Az első nem több, mint fordítás, naturalizmus. A második illuminál (átvilágít) egy szöveget. A harmadiknál előbb születik meg a kép, s csak azután a szöveg (pl. képhez írt vers).

Sárkány Győző a szöveg nélkül is élő, az eredetiség kritériumának megfelelő illusztrációt tartja értékesnek. A könyvtárosok olyan gyermekkönyv-illusztrációkat várnak, amelyek megjelenítik az illusztrátornak a mű olvasása nyomán keletkezett képzeleti–gondolati élményét, ugyanakkor figyelembe veszik a gyermeki világot, elindítják az olvasó fantáziáját.

3. A „világtalan” és a művészi illusztráció

Arról beszéltem, hogy a „világtalan” illusztráció (Szász Ilona), amely mögött nincs világkép, amely csupán jelet, a valóság részleteiben pontos másolatát kínálja, egysíkú, színeiben proli tarkaság uralkodik vagy fekete-fehér szentimentalizmus, esztétikailag giccses.

A művészi illusztráció a mű gondolatainak képi világgá teremtése: a befogadás magas foka. Inspirálja az olvasóban a belső kép kialakulását. Egy másik alkotással lepi meg.

4. A könyv mint tárgy és az illusztráció

„A jó könyv egységes könyv” – állapította meg Sárkány Győző. Még az illusztráció nélküli könyv is hordoz vizuális információt, esztétikai minőséget. A könyvnek mint képzőművészeti tárgynak szerves része (ha van) az illusztráció, de összhangban kell lennie a papír minőségétől kezdve a betűtípuson keresztül a kötésen át a tartalomig mindennel. Mint tárgy kifejezi a társadalom kultúrához való viszonyát.

Maga az illusztráció is jól tükrözi az élet és az ízlés változásait egy adott műnek a különböző kiadásában. Nézzük meg egy Grimm mesének az illusztrációit Róna Emytől Bera Károlyig! (Érdekes módon nagyon sok primitíven illusztrált könyvben az illusztrációk a történetet is egyszerűsítik a maguk szintjére.)

Ez a téma többször visszatért, leggyakrabban a konzumkultúra kérdésénél.

5. Világok találkozása

A gyermekek és az illusztráció kérdésénél már kiderült: író és illusztrátor találkozása is többféle kimenetelű lehet.

Borbély Sándor szerencsés találkozásokat tartja Milne és Shepard, Kästner és Treer, Sajdik és Csukás találkozásait. A magyar csúcs többek szerint is Janikovszky Éva és Réber László közös munkája, amelyben az a különleges, hogy írás és kép szinte csak együtt létezhetnek: Janikovszky írásai Réber illusztrációi nélkül egy fontos dimenziót elvesztenének. Nincs más illusztrátor, akinek a világa ezt helyettesíthetné. Ugyanilyen szoros párost alkotott Réber László Tamkó Sirtó Károllyal, akinek gyermekverseihez készített képeket. Felmerült, hogy Lázár Ervin esetében vannak olyan könyvek (mint pl. a Hétfejű Tündér), amelyek szintén elválaszthatatlanok Réber rajzaitól. Azonban vannak olyan írásai is, amelyek más stílusú illusztrációval szintén elképzelhetők. Hasonlóan vélekedett Komáromi Gabriella is.

A másik helyzet, amikor a legjobb illusztrációt maga az író készíti könyvéhez. Borbély Sándor „három csúcsot” említ e téren: Saint-Exupéry Kis hercegét, Capek Egy kis foxi élete c. mesekönyvét és Nöstlinger némely regényeit. No meg William Blake – a helyszínen bemutatott – saját festményeivel kiadott verseskötetét.

A fordított helyzetre is vannak példák, amikor a kép előbb születik meg, mint a „szöveg”. A rosszul sikerült találkozásra éppen nagy költőnk, Weöres Sándor szolgáltatott példát Breughel Gyermekjátékok c. képéhez írt soraiival. (Nem is került be az összes verseibe). Szép, de a közönség szempontjából nem túl keresett a Kovács Margit kerámiai ihlette Kiss Benedek könyv, a Korong Matyi álma.

Előbb volt meg a rajz, mint a történet Brunhoff Babarjának esetében. A sikeres történetnek megszületett a még mindig sikeres második része, majd az egyre gyengébb folytatások, a Babar-ipar. A fogyasztói társadalom törvénye szerint.

6. Konzumkultúra – a terjesztés terrorja?

Először Rényi Krisztina adott hangot értetlenségének, mi az oka egy-egy külföldön díjat nyert, magas szinten illusztrált könyv hazai sikertelenségének? A válasz több hozzászólásból kerekedett egésszé.

A szülői ízlés és hatalom (kinck a zsebében van pénz?) szerepét Tüskés Tibor hangsúlyozta. Másutt elhangzott a terjesztők terrorja kifejezés. Komáromi Gabriella a profi menedzselést (pl. saját íróink, műveik évfordulóinak megünneplését) hiányolta, amelyre Németországtól a skandináv államokig, Európa-szerte számos példa van. Nálunk csöndben múlt el Fekete István születésének 100. évfordulója. S kevesen tudják, hogy most van az Egri csillagok megírásának ugyanilyen évfordulója. (Csak jelezte, hogy Janikovszky Éva jövőre lesz 75 éves.) Az értéktérítő alkotók népszerűsítését, a megismertetés munkáját külföldön egyértelműen a kiadók szervezik. A díjak kultúrája és a terjesztés kultúrája még nem jutott el hozzánk.

Rigó Béla előadása egészét ennek a témának szentelte. „A többség nem minőség”, „ne legyünk a világ epigonjai”, idézem szavait mottóként.

Gondolatmenete a már ismertetett tételből indult ki: a gyermeknek, tömegnek, „népnek” nincs ízlése. Történelmi példákkal támasztotta alá, hogy „az ízlés hosszú, kemény kompromisszumokkal tele fejlődése egy közösségnek”. A pozitív erőszak példáját István királyra és a reneszánsz festőiskolára hivatkozva hiányolta a mai életünkből, ahol az iskolák felelőssége kiemelkedő e téren. Emlékeim szerint a 70-es évek elején Paál László művészettörténész és pedagógus fogalmazott így: „A vizuális nevelés a gondolkodás nevelése”.

7. A magyar illusztrátor sorsa

Sárkány Győző a képzési lehetőségeket ismertetve felsorolta a felsőfokú képzés lehetőségeit (művészeti főiskola vagy egyetem, tanárképző főiskola, külföldi felsőoktatási intézmény); másik lehetőségként pedig a szabadiskolákat említette mint színvonalas művésznevelőket.

Elhangzottak még az alábbi megállapítások is:

- Külföldön a kiadóknál egyenértékűen fontos a szerző és az illusztrátor, nevük a címlapon egymás mellett szerepel (nálunk jó esetben a belső címlapon vagy az impresszumban).
- A szerzői jog tiszteletben tartását és anyagi konzekvenciáit az illusztráló esetében is be kellene nálunk tartania a kiadóknak.
- Sok tehetség van, de megélhetési okokból gyakran alkalmazott grafikussá válnak.
- Kevés az elismerési lehetőség, a díj. Nálunk rangos az IBBY-díj, a Ferenczy Noémi-díj (az erre méltó műveket a Magyar Illusztrátorok társasága javasolja). Nemzetközi vonatkozásban az Andersen-díj jelent kiemelt megbecsülést. Kiadói oldalról azzal érveltek, hogy anyagi lehetőségeik megkötik a kezüket a művészek foglalkoztatásában.

9. A kiadó rövid zárszava

Együtt köszönhetjük a Móra Kiadó fennállásának 50. évfordulóját. A hajdan egyeduralgó gyermek- és ifjúsági könyvkiadó (számomra örökre a mi kiadónk) jelenlegi igazgatója, Cs. Tóth János rövid felszólalását a „Hány évet kérsz?” című, egyik frissen kiadott kötetükből való mesével kezdte. Az emberi élet korszakainak egy-egy állattal való jellemzését a kiadó életének szakaszaira alkalmazta, ami azért is nagy sikert aratott, mert ennek a korszaknak, a jelennek, az öregségnek a majom az emblémája.

A kiadó egykori és mai munkatársai részvételével 2000. november 15-én tartották a születésnapjükné ünnepségüket. Isten éltesse őket!

Szász Ilona